

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ІМ'Я

ON THE QUESTION OF THE RIGHT OF AN INDIVIDUAL TO THE NAME

Галай М.М., студент II курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Жура В.А., студентка II курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Степанюк К.І., студентка II курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Актуальною проблемою українських реалій є думка про абсолютність права на ім'я фізичної особи. Батьки новонароджених за законом можуть надати будь-яке ім'я своїй дитині, однак чи завжди таке ім'я не суперечить принципам розумності та не порушує права на людську гідність?

У статті проаналізовано роль імені у соціокультурному житті будь-якої людини, наведено історичні дані щодо іменування тогочасних жителів тієї чи іншої країни. Автори вказують на колосальну роль імені, а також демонструють ситуації, коли складне та незрозуміле ім'я приносить дискомфорт та проблеми.

У праці зазначено, що надати ім'я – це одночасно як право, так і обов'язок, тому тоді як з обов'язком все зрозуміло, право на ім'я фізичної особи – більш складна категорія, яка потребує аналізу та визначення меж такого права.

Автори ілюструють своє бачення прикладами із ситуацій, що мали місце в різних країнах, де батьки виходили за межі права на ім'я, а також демонструють, що такі країни, як Швеція, Німеччина, містять «чорні списки» імен, а також забороняють називати дитину «безглуздо».

У праці звернено увагу на дані Міністерства юстиції України, яке повідомляє, що останніми роками кількість «дивних» імен зростає, адже правових меж регулювання цього питання фактично не існує, тому в Україні дітей називають Януковичами, Торшерерами та Дартвейдерами.

У праці проаналізовано правове регулювання права імені, зазначено позиції щодо можливості зміни ім'я фізичною особою та зроблено висновок про необхідність такої процедури у зв'язку зі зростаючою кількістю імен, що можуть принижувати честь та гідність дитини.

Автори виражають у статті власний погляд на ситуацію та вказують на необхідність більш детальної регламентації цього питання шляхом створення нормативного акта, що б забороняв дивні чи безглузді імена, які можуть у майбутньому лише зашкодити дитині. Автори наполягають на тому, що право на ім'я не абсолютне, тому суд чи орган реєстрації актів цивільного стану мають відмовляти в реєстрації імен, що суперечать принципу розумності.

Ключові слова: ім'я, право на ім'я, фізична особа, обмеження права на ім'я, батьки, принцип розумності.

An urgent problem of Ukrainian realities is the idea of the absolute right to the name of an individual. Parents of newborns can legally give any name to their child, and does such a name not always contradict the principles of reasonableness and violate the right to human dignity?

The article analyzes the role of the name in the socio-cultural life of any person, provides historical data on the naming of the then inhabitants of a state. The authors point to the colossal role of the name, as well as demonstrate situations where a complex and incomprehensible name brings discomfort and problems.

The paper notes that giving a name is both a right and a duty, so while the duty is clear, the right to a name of an individual is a more complex category that requires analysis and definition between such a right.

The authors illustrate their vision with examples from situations in different countries where parents went beyond the right to a name, and also demonstrate that countries such as Sweden, Germany, contain "blacklists" of names, as well as prohibit naming the child is "meaningless".

The paper draws attention to the data of the Ministry of Justice of Ukraine, which reports that in recent years the number of "strange" names is growing, because there are no legal limits to this issue, and therefore in Ukraine children are called Yanukovych, Torsher and Dartweiders.

The paper analyzes the legal regulation of the right to a name, expresses positions on the possibility of changing the name of an individual and concludes that such a procedure is necessary due to the growing number of names that may degrade the honor and dignity of the child.

The authors express their own views on the situation in the article and point to the need for more detailed regulation of this issue by creating a normative act that would prohibit strange or meaningless names that may only harm the child in the future. The authors insist that the right to a name is not absolute, and therefore a court or civil registry office should refuse to register names that are contrary to the principle of reasonableness.

Key words: name, right to name, individual, restriction of the right to name, parents, principle of reasonableness.

Людина з народження вже починає задаватися питаннями «Хто я?», «Чи схожий я на інших?», «Чи зможу я робити те ж, що й інші?». Сформулювати це можна у філософському сенсі: у людини самоідентифікація проявляється вже з появи з темряви на світло в ототожненні себе з певною соціальною групою, чином, архетипом, самою собою, через використання соціальних стереотипів. Лінгвістично персональність охоплюється через власне ім'я.

Розробленням наукової тематики права на ім'я займались такі вчені, як Р.О. Стефанчук, В.П. Мороз, М.М. Агарков, Р.Ю. Молчанов, С.О. Сліпченко, Л.В. Красицька.

Ім'я є найважливішим знаковим засобом соціального й культурного самовизначення особистості. У нашій культурі ім'я дається людині при народженні і здебільшого сильно не змінюється протягом життя. Ім'я й людина нібито будують відносини один з одним у процесі розвитку особистості та її самоідентифікації. Більш глибоке усвідомлення енергії, закладеної в імені, може привести до цікавих та інколи несподіваних результатів. Ім'я – це так звана точка збірки всієї структури самоідентифікації.

У традиційних суспільствах ім'я постійно змінювалося разом зі зміною самоідентифікації. Чим більш значним була зміна, тим сильніше змінювалося ім'я. Вступа-

ючі в монастир (і християнський, і буддистський), людина повністю розлучалася зі старим ім'ям і брала нове. У низці традиційних культур ім'я явно включало елементи різних рівнів самоідентифікації, іноді майже всіх. В арабській антропоніміці, наприклад, існує сім основних компонентів імені.

Ім'я дає змогу індивідуалізувати людину, хоча в нашому багатомільярдному суспільстві воно самотійно вже не справляється з цим завданням. Так, власне, до імені додається спочатку по батькові (друге ім'я), а потім і прізвище (третє ім'я). Спочатку «бідність людської фантазії» компенсується нумерацією носіїв однакових імен (наприклад, у давньогрецькій літературі є цілих чотири Філострата), визначенням їх старшинства (наприклад, римські письменники Пліній Старший і Пліній Молодший) або місця народження, проживання (Діодор Сицилійський).

Потім цього стає недостатньо, хоча слід зазначити, що загальна потреба в прізвищах виникає тільки у XIX – XX століттях. Так, у Швеції ще в кінці XVIII століття населення спокійно обходилося виключно ім'ям по батькові, хоча для іноземця останнє могло виглядати як прізвище. Наприклад, Свен Торвардссон був сином Торварда, а його син мав «прізвище» Свенссон [1, с. 573].

Більш того, як таке прізвище батьки могли дати дитині якимсь прізвиськом, зовсім ніяк не пов'язане з їх іменами (наприклад, «Берізка» (“Bjork”). У Польщі ситуація складалася ще більш заплутано для сучасного обивателя. Так, наприклад, аж до XX століття за суфіксами прізвища в польській мові можна було навіть визначити, заміжня жінка чи ні.

Незаміжня дівчина носила прізвище батька, але з певним суфіксом, дружина – прізвище чоловіка, однак суфікс був інший, тобто якщо у батька сімейства була прізвище Коваль, у його дружини – Ковальова, а у дочки – Ковалевна; інший приклад: Плуг – Плужина – Плужанка [2].

Таким чином, виникнувши спочатку як соціокультурний феномен, з плином тривалого часу ім'я набуло ще й юридичного значення, сформувавши відповідне право – право на ім'я (в широкому сенсі). Сьогодні під останнім ми розуміємо законодавчо закріплену можливість ідентифікувати будь-яку фізичну особу, тобто особисту немайнову можливість людини здійснювати ті чи інші дії від свого індивідуально визначеного імені, під своїм ім'ям, захищаючи його від посягань з боку третіх осіб. Це наші персональні дані, з якими ми пов'язуємо навіть свою репутацію («добре ім'я») і які не можуть бути використані без нашої згоди. Право визначити ім'я новонародженої дитини є одночасно правом та обов'язком його батьків (законних представників).

Однак якщо з тлумаченням змісту обов'язку все більш-менш зрозуміло, то визначення меж права на ім'я (а право, на відміну від свободи, – це завжди міра поведінки) являє собою певні труднощі.

У світовій практиці відомі випадки, щоправда, більш рідкісні, коли ім'я дитини включало занадто велику кількість літер. Так, наприклад, ім'я жителя Індії на прізвище Брахматра складається з 1 478 літер, що є рядом злитих воедино назв історичних місць, імен відомих дипломатів, теологів, учених тощо [3]. Інший цілком європейський приклад – це повне ім'я іспанського художника Пабло Пікассо (Пабло Дієго Хосе Франциско де Паула Хуан Непомукено Кріспін Кріспіано де ла Сантісіма Тринідад Руїс і Пікассо). Незважаючи на сталу традицію, тривалий час залишалося не з'ясованим, як далеко батьки можуть зайти в реалізації своїх прав у цьому аспекті.

Наприклад, досі не винесено остаточне рішення щодо імені хлопчика, який живе під ім'ям «БОЛ рВФ 260602» (Біологічний об'єкт людини роду Вороніних-Фролових, народився 26 червня 2002 року). Органи державної влади в інтересах дитини відмовилися реєструвати таке ім'я, суд став на їхній бік, проте батьки не

змінили свою позицію, в результаті чого у дитини досі немає офіційних документів.

Інший приклад – доля імені шведського хлопчика, якому батьки хотіли дати ім'я “Brfxxccxxmnpcccclllmmnprgvclmnckssqlbb11116”. Ім теж було відмовлено в реєстрації, тому з 1991 року до 1996 року дитина не мала документів, за що пізніше його батькам довелося заплатити штраф у 5 000 крон. Однак і після цього вони попросили дозволу дати своєму синові ім'я із 43 літер та цифр і знову отримали відмову. В результаті цього дитині через кілька років після її народження все ж таки було встановлено цілком традиційне для Швеції ім'я. Щоби подібна історія не мала повторення, тепер у Швеції, відповідно до Закону «Про імена», не реєструються імена, які можуть викликати труднощі у їх носія або є образливими, зокрема Ікеа, Супермен, Веранда, Лего, Гугл, Q [4].

Є аналогічні «чорні списки» в інших країнах. Так, наприклад, з політичних мотивів у Німеччині заборонено ім'я Усама бен Ладен, у США – Адольф Гітлер, а в Бразилії – Саддам Хусейн. У Данії є список із 7 000 схвалених імен, тому керівництво країни вважає, що із семи тисяч імен можна вибрати один варіант [5].

Міністерство юстиції України повідомляє, що за попередні роки в Україні були зареєстровані такі імена, як Вишняк, Золушка, Атлантїда, Таймер, Сервер, Космос, Лялька, Мерседес, Алейна, Книгіня, Ізраїль, Мілорд, Сероп, Султан, Панна, Кітті, Янукович – і це далеко не повний перелік незвичайних імен [6].

Отже, які межі та загальні засади правової політики існують у цивільному законодавстві України? Відповідно до статті 294 Цивільного кодексу, фізична особа має право на ім'я. Крім того, у статті 28 цього ж Кодексу передбачено, що фізична особа також може вступати в деякі цивільні правовідносини під псевдонімом або зовсім без імені. Зміст права на ім'я включає декілька аспектів, зокрема:

- право володіння, користування та розпорядження своїм іменем;
- право на звернення до особи відповідно до імені;
- право на псевдонім;
- право вимагати припинення незаконного порушення або використання свого імені [7].

Як правом, так і обов'язком батьків новонародженої дитини є надання їй імені, тому протягом місяця з дня народження дитини батьки повинні звернутися до органів РАЦСу для реєстрації дитини. В Україні не існує нормативно-правового акта, який би регламентував питання заборонених імен або певних слів, якими не можна називати дитину, отже, законодавець дає більше волевиявлення батькам, у деякому сенсі забуваючи про те, що ім'я, надане дитині, може мати образливий характер. Цікавим є той факт, що Уповноважений Президента України з прав допускає можливість втручання у сферу права на ім'я, зокрема заборону називати дитину «дивакуватими» іменами. Крім того, законодавець дозволяє мати імена, прізвища та по батькові представникам національних меншин відповідно до їх традицій.

Одним з інструментів, за допомогою яких фізична особа може розпоряджатися своїм іменем, є право на зміну імені, передбачене статтею 295 Цивільного Кодексу України та Порядком розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 року № 915.

Фізична особа, яка досягла шістнадцяти років, має право на власний розсуд змінити своє прізвище та (або) власне ім'я. Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право змінити своє прізвище та (або) власне ім'я за згодою батьків або одного з них, якщо другий з батьків помер, визнаний безвісно відсутнім, оголошений померлим, визнаний обмежено дієздатним, недієздатним,

позбавлений батьківських прав щодо цієї дитини, а також якщо відомості про батька (матір) дитини виключено з актового запису про її народження або якщо відомості про чоловіка як батька дитини внесені до актового запису про її народження за заявою матері [7].

Чи доцільно встановлювати обмеження щодо неможливості надання дітям імен, які можуть зашкодити їхньому майбутньому? Крім права на ім'я, серед немайнових прав, що врегульовані цивільним правом України, можна назвати право на повагу до людської гідності. Право на гідність належить кожній, за людиною визнається її безумовна гідність вже з огляду на факт народження. Цей нормативний сенс гідності притаманний, зокрема, немовлятам, душевнохворим, пацієнтам, що лежать у комі. Ніхто не може бути викреслений зі списку людей, позбавлений людської гідності. Можна по-різному оцінювати конкретну людину, і, як би вона сама до себе не ставилась, уже з огляду на своє існування вона являє собою вищу цінність в очах усіх інших, в очах держави та суспільства. В поняття людської гідності можна включити право людини на гідне ім'я, тобто таке, що не принижує честь та не бути приносити ускладнень для дитини у її майбутньому.

Р.О. Стефанчук влучно зазначає, що потрібно змінити так звану батьківську творчість, тому суд чи орган

опіки повинен відмовляти в реєстрації імені, посилаючись на статтю 3 ЦК, використовуючи принцип розумності та діючи в інтересах дитини [8, с. 88].

Уявімо тільки, якого розміру має бути ID-картка паспорта для того, щоби вписати ім'я, що складається з понад 100 літер. Або, наприклад, як називати на роботі свого начальника, поважну особу, ім'я якого – Таймер? Безперечно, кожна людина має право на власне ім'я, проте таке право вибору має бути обмежено принципом розумності.

Отже, дослідивши питання права на ім'я з точки зору морально-етнічних, культурних та цивільно-правових норм, можемо дійти низки висновків. Право на ім'я є невідчужуваним немайновим правом, що закріплено Цивільним кодексом України; право на ім'я включає деякі аспекти його реалізації, серед яких слід назвати право особи на зміну імені; право дати ім'я новонародженій дитині є одночасно правом та обов'язком батьків, що має ґрунтуватись на принципі розумності у виборі імені з огляду на об'єктивні та суб'єктивні фактори, що можуть погіршити майбутнє становище дитини, крім цього, законодавство України потребує доповнення нормативно-правовими актами, що регулювали би питання меж вибору імені та не дозволяли дивні та/або безглузді імена дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Никиташина Н.А. Право на имя и его пределы. *Юридическая техника*. 2018. № 12. С. 573–576.
2. Польские фамилии: путеводитель иностранца. URL: <https://culture.pl/ru/article/polskie-familii-putevoditel-inostranca> (дата звернення: 03.09.2020).
3. Ім'я жителя Індії на прізвище Брахматра складається з 1 478 літер. URL: <http://kreschatic.kiev.ua/ua/2906/art/33574.html> (дата звернення: 03.09.2020).
4. Необычные имена обычных детей. URL: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=241298> (дата звернення: 03.09.2020).
5. Якщо батьки хочуть дивно назвати дитя, держава має втрутитись – уповноважений з прав дитини. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/02/5/239819> (дата звернення: 03.09.2020).
6. Йохана-Клавдія, Мадяк та Космос: які дивні імена дають українці дітям. URL: <https://uain.press/articles/johana-klavdiya-madyak-ta-kosmos-yaki-dyvni-imena-dayut-ukrayintsi-dityam-988826> (дата звернення: 03.09.2020).
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. 356 с.
8. Стефанчук Р.О. Право на ім'я. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1–2 (13–14). С. 83–97.